

ЕКОЛОГО-ЛІСІВНИЧА ХАРАКТЕРИСТИКА СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ*Пунтик Я. С., магістрант**vishnev.tolik@yandex.ua

Сосна звичайна (*Pinus silvestris*) – основна господарськоцінна деревна порода у нашій країні. Високі технологічні якості деревини сосни, її розповсюдження обумовили вирубку соснових насаджень на великих площах. При цьому відчуження великих мас деревини та хвойної зелені викликає збіднювання ґрунтів біогенними елементами та погіршення едафічних умов формування наступних поколінь лісу. Багаторічна експлуатація соснових лісів привела до виснаження природних ресурсів. Із цього випливає, що практичне лісівництво для відновлення запасів соснових лісів повинне переходити на інтенсивне ведення господарства з застосуванням агротехніки, що прискорюватиме ріст та накопичення біомаси, що передбачає знання фізіологічних механізмів дії цих прийомів і необхідність їх використання як теоретичної основи для спрямованого підвищення продуктивності соснових насаджень.

Основою серед головних лісоутворюючих деревних порід Полісся є сосна звичайна. За даними державного обліку лісів України, площа насаджень сосни звичайної в Рівненській області становить майже 68 % від вкритої лісовою рослинністю земель. Відсоток молодняків сосни 1 класу віку дорівнює 14 %, молодняків 2 класу віку – 30 %, середньовікових – 34 % від загальної площі соснових насаджень.

Сосна звичайна - довговічна порода, яка росте більше 100 років. Дана деревна порода є вітростійкою. Сосна світлолюбна. Однак соснові молодняки густі і тіньові, під ними утворюються навіть мертвий покрив. Це дає підстави вважати, що в молодому віці світлолюбність сосни не така велика, як в старому. Біологічною особливістю є надзвичайна оліготрофність, широка екологічна амплітуда щодо вологості ґрунту та висока морозостійкість. Сосна звичайна - порода швидкоростуча. Плодоношення настає рано: на відкритому просторі - у віці 10-15 років, в насадженнях - 30-60 років.

Деревина сосни має великі народногосподарське значення. Саме тому культури її почали закладати ще у перше десятиліття минулого століття. Нині існують високопродуктивні і біологічно стійкі штучні насадження сосни звичайної в усіх кліматичних зонах її ареалу. Створюючи штучні насадження сосни, слід пам'ятати, що при сприятливому поєднанні складу деревних порід продуктивність змішаних культур вища, ніж чистих, але за умови, що крони сосни змикаються над кронами листяних порід не пізніше як у 30-35 років.

На дерново-підзолистих, глинисто-піщаних і супіщаних ґрунтах у суборах сосна звичайна починає рости з 3-5 років, дає значний приріст по висоті і розвиває компакту кореневу систему. При розміщенні рядів через 1,5 м гілки між рядами змикаються у свіжих борах на сьомому році життя, у свіжих суборах - на шостому, а при розміщенні рядів через 2 м - відповідно на 10 і 8 роках після садіння сіянців. Зі збільшенням відстані між рядами, так само, як і з погіршенням лісорослинних умов, гілки в культурах змикаються пізніше. Збільшення відстані між рядами на 0,5 м призводить до того, що крони у свіжих суборах змикаються на 2, а у свіжих борах - на 3 роки пізніше. Враховуючи специфічні особливості росту сосни звичайної на дерново-підзолистих супіщаних і глинисто - піщаних ґрунтах суцільні культури цієї цінної породи доцільно створювати, вводячи у 2,5-3,0-метрові міжряддя по одному ряду ущільнювачів з інших деревних порід.

Роль сосни звичайної в лісі подвійна. Це порода - піонер, вона може заселяти відкриті простори. Разом з тим вона є і основним лісоутворювачем, який здатний створювати стійкі та довговічні насадження. Її світлолюбність обумовлює можливість утворення змішаних насаджень, оскільки під ажурним пологом старого соснового дерева стану можуть з'явитись інші, більш тіньовитривалі породи. З часом вони можуть увійти в склад 1-го ярусу, зайняти в ньому положення на рівні із сосною або навіть витіснити її. Однак витіснення може бути інше на багатих і вологих ґрунтах, де такі конкуренти сосни як ялина, дуб, бук та інші здатні розвинути високу продуктивність. Сосна звичайна займає бідні або середні по родючості ґрунти. На них вона

залишається головною породою 1-го ярусу, а її невибагливість до ґрунту не може бути конкурентом супутнім породам. Так відбувається в типах лісу суборах і дібровах. Що стосується борів, то тут безумовно панує сосна і лише на вологіших ґрунтах в домішку (береза, яка може стати головною лише після суцільних рубок і пожеж, знищуючих сосну і її підріст. Широке поширення сосни в областях, що різко відрізняються по кліматичним і взагалі по лісорослинних умовах, свідчить про малу вимогливість її до тепла і малої чутливості до посух.

До родючості і вологості ґрунтів сосна є також мало вимогливою і росте як на чорноземних, так і на бідних піщаних (борових) ґрунтах, часто зустрічається також на болотистих ґрунтах і навіть на мохових болотах. Сосна відноситься до порід, вимогливим у відношенні світла. На цю надзвичайно важливу для існування сосни особливість указують як анатомічна будова хвої, недовговічність її (хвоя живе тільки 3-4 роки), так і структура крони дерева. Це відбувається внаслідок того, що охвоєння мають тільки кінці гілок, що розташовуються головним чином по периферії крони. Але в південних районах сосна вимагає значно менше світла, і її природне поновлення протікає краще під тінню материнських дерев, чим на відкритих місцях.

Сосна звичайна в Поліському регіоні має широку екологічну нішу можливого вирощування, порівняно швидкий ріст та високу продуктивність. На відміну від листяних порід у неї довший період вегетації та фотосинтезу, що починається ранньою весною і закінчується пізно восени. Це сприяє більшому поглинанню вуглекислого газу. Деревина ліквідна, широко застосовується в народному господарстві, зокрема в меблевій промисловості і будівництві, чим забезпечується тривалий час консервації вуглецю. Отже, вирощування високопродуктивних і довговічних соснових насаджень – важливий економічний, екологічний і соціально-політичний фактор, складова програми розвитку економіки України, поліпшення умов життя народу.

**Науковий керівник : к. с.-г. н., доцент Вишневецький А. В.*